

Geloven met gevangenen

Tekst van toespraak ds. J.D.W. Eerbeek, hoofdpredikant DJI, gehouden bij diverse bijeenkomsten van kerken en maatschappelijke organisaties.

Geloven met gevangenen is het thema van mijn toespraak.
Ik ga met u op zoek naar de betekenis van de kerkgemeenschap in de gevangenis.
Om van die betekenis iets te gaan zien, moet ik u eerst vertellen wat detentie betekent.

Het geschieden van excommunicatie

Wat is detentie ?

Ik ben detentie gaan beschrijven als “het geschieden van excommunicatie”.

Dat woordje “geschieden” is belangrijk.

Het drukt uit dat ingesloten worden niet een eenmalig gebeuren is. Nee, geschieden wil zeggen dat er sprake is van een voortdurend proces waarin iemand voortdurend voelt dat hij er niet meer bij hoort.

Een gevangenisstraf ondergaan is zwaar.

Ik zeg dit niet om iets af te doen aan de ernst van een misdrijf.

Een misdrijf heeft ingrijpende gevolgen voor de slachtoffers, de samenleving, de dader zelf en zijn relaties.

Veelsoortige geslotenheid

Binnen het geschieden van excommunicatie is sprake van een veelsoortige geslotenheid.

1. Daar is allereerst het afgesloten zijn van de mensen die je lief en dierbaar zijn. Een gevangene is ook partner, vader, moeder, kind, vriend. En alles wat tot de intimiteit van relaties behoort is in de gevangenis onmogelijk.

Wat dat naar twee kanten, ook voor de relaties betekent, heb ik heel direct ervaren toen ik predikant was in de gevangenis Scheveningen.

Een gedetineerde die al lang vast zat begon tegen mij over zijn kinderen. Hij zei dat hij ze al lang niet had gezien, omdat hij met zijn vrouw in scheiding lag en zij ze niet meer bij hem wilde brengen. Kan iemand van de kerk ze in Brabant halen vroeg hij mij. Ik zei dat ik het een goede vraag vond aan de kerk en dat ik zou zien wat mogelijk was. Het lukt me niet snel iemand te vinden om twee keer op en neer naar Brabant te rijden. Dus bik besloot om ze zelf te gaan halen. Zijn vrouw wilde daar wel aan mee werken.

Samen met mijn vrouw reisde ik naar Brabant. De kinderen waren nerveus vrolijk.

Het was heel wat voor ze om naar hun vader in de gevangenis op bezoek te gaan.

Toen we in de buurt van de gevangenis kwamen vroeg ik ze of we nog iets voor hem zouden meenemen. Patat met curry zei een van de twee. Het leek me dat het wel toegestaan zou worden als ik erbij was, dus ik waagde het er maar op langs een snackbar te gaan.

Bij de gevangenis aangekomen gingen we hand in hand naar de portier.

Alle handelingen voor familiebezoek aan gedetineerden moesten worden doorlopen.

Legitimatie. Inschrijven. Detectiepoort. Even voelde ik mezelf ook een beetje familie van de gedetineerde en het bijzondere effect van toegangscontrole voor hen.

Toen we naar binnen gingen, werd hun vader gebracht., Ze vlogen elkaar om de hals.

Ik mocht ze – met de patat en de curry – alleen laten in een speciale bezoekkamer die gezellig was ingericht.

Toen het bezoek afgelopen was kwamen ze hand in hand de kamer uit de gang in.

Ze namen afscheid en ik ging samen met de kinderen door de deur.

Toen de deur dicht ging stond vader aan de ene kant met zijn neus tegen het raam gedrukt en de kinderen aan de andere kant. En ze konden elkaar niet bereiken. Vader en kinderen gescheiden door een dichte stalen deur. Met hen verbonden voelde ik toen heel even een klein beetje mee wat detentie betekent.

De tweede geslotenheid is de gevangenis cultuur.

Op een gevangenis vleugel zijn mensen samengebracht die elkaar niet zelf hebben uitgekozen. Ze zijn gedwongen samengebracht.

Het is een heel verschillende groep: verschillende nationaliteiten, afwijkend gedrag, psychiatrische stoornissen en agressie. Dat betekent dat er permanent een onveilige situatie heerst, waar je om te overleven sterk op jezelf bent aangewezen.

Daar komt nog bij dat er een sterke machocultuur heerst. Wie sterk is heeft aanzien. Veel communicatie gaat over de volgende succesvolle misdaad. Dat klimaat maakt het heel erg moeilijk om de diepere dingen van het leven -verdriet, schuldgevoelens, angst, twijfel- met elkaar te delen. Dat maakt het moeilijk om in de gevangenis te werken aan een stabiele levenssituatie. Wat thuis gebeurt, vertel je niet, uit angst dat anderen er misbruik van maken.

De derde geslotenheid vind ik de meest aangrijpende. Wat ik in mijn loopbaan in het justitiepastoraat heb gezien is dat veel gedetineerden gesloten zijn naar het leven zelf toe.

Velen staan met hun gezicht naar het verleden en met hun rug naar de toekomst.

Casus inbrengen...

Bij gedetineerden zien we vaak een complexe problematiek op persoonlijk en maatschappelijk gebied.

Op persoonlijk gebied gaat het om

Op maatschappelijk gebied gaat het om

Deze complexe problematiek komen we vaak tegen in een persoon. Dat betekent dat men niet alleen vast zit in de gevangenis, maar ook in hun eigen levensverhaal. Er is sprake van een vicieuze cirkel, waar men zich op eigen kracht niet uit kan bevrijden.

Mortificatie

Detentie dus als het geschiedt van excommunicatie. Daar komt nog bij dat de detentie iets doet met de *persoon* van de gedetineerde. De socioloog Goffman heeft dat mortificatie genoemd. Mortificatie betekent dat het 'ik', de identiteit van iemand, wordt aangetast. Anderen noemen dat depersonalisering. Mortificatie treedt volgens Goffman op in totaalinstituties, zoals een gevangenis. Een totaalinstituut is een inrichting waarvan de primaire doelstelling niet is het welzijn van de bewoners, maar een algemeen doel, zoals bijvoorbeeld de veiligheid van de samenleving. Hoe goed een gevangenisregime ook is, het heeft altijd een effect op de persoon van de gedetineerde. Dat betekent dat de toch al zwakke persoonlijke identiteit in een gevangenis nog verder onder druk komt te staan.

Geloven met gevangenen.

Kerk zijn in de gevangenis.

Wat is de betekenis van het justitiepastoraat ?

Bijbelse notities

Om daar iets van op het spoor te komen kijken we in de bijbel.

Een heel bekende tekst is een woord van Jezus: Ik ben in de gevangenis geweest en gij hebt mij bezocht. Gevangenen bezoeken behoort tot de kerntaken van de christelijke gemeente.

Minder bekend is Hebr 13:3.

Daar staat: Gedankt de gevangenen als medegevangenen. Over deze tekst iets meer.

Gedenkt de gevangenen...

Gedenken is in de bijbel een woord van heil
Heil betekent : heilheid van het leven.

Gedenken staat overal tegenover woorden als vergeten en wegwissen, wegschrappen uit de geschiedenis. In de christelijke gemeente wordt niemand afgeschreven.

Overal waar het leven stukbreekt op de feiten scheidt God tegen de feiten in nieuw leven. Hij scheidt toekomst in toekomstloosheid. Als God kinderloze ouders gedenkt doet hij dat met de geboorte van een kind. Een niet meer gedachte toekomst gaat voor hen open.

Wat gedenken betekent zien we heel scherp bij de kruisiging van Jezus. Een misdadiger die ook gekruisigd is zegt tegen Jezus: Gedenk mijner wanneer gij in uw Koninkrijk komt. En dan zegt Jezus Heden zult gij met mij in het paradijs zijn. Over de uiterste grens van de dood heen scheidt Jezus perspectief . Hij doet dat onvoorwaardelijk. Hij zegt niet je moet eerst dit of dat, nee direct, heden. Dat is de grote betekenis van het christelijk geloof voor het pastoraat, dat mensen zonder toekomst in een nieuwe levenswerkelijkheid geplaatst kunnen worden.

En dan het vervolg van de tekst.

Er staat: gedenkt de gevangenen als medegevangenen.

Dat woordje als is heel bijzonder.

In het Grieks is het een als van wederkerigheid.

Gevangenen en niet gevangenen staan niet tegenover elkaar als de slechten en de goeden. Ze staan tegenover elkaar in en relatie van wederkerigheid. Het gaat er niet om het geloof te brengen aan gevangenen, maar om geloven met gevangenen.

Tegenover het proces van het geschieden van ex communicatie brengt de kerk een proces van het geschieden van communicatie.

Ondanks de muren is er een verbondenheid die blijft. Gevangenen lijven er ondanks de muren bijhoren.

Gevangenispredikanten gaan dus een relatie van wederkerigheid aan. Zelf ben ik in de ontmoeting met gevangenen dieper gaan verstaan wat het hart van het evangelie is.

De betekenis van het justitiepastoraat.

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat 87 % van de gevangenen zegt behoefte te hebben aan geestelijke verzorging. Het kan daarbij gaan om RK, Prot ,HV, Boeddhist, Hindoe, Moslim , Joods

Het RK en Prot justitiepastoraat neemt in het geheel van de DGV een stevige positie in.

Het grote bereik onder gedetineerde is opmerkelijk, zeker als we in aanmerking nemen dat velen voorbij zijn aan alle eindstations van de hulpverlening. Ze hebben in iets of in niemand meer enig vertrouwen. Voor deze betekenis van het justitiepastoraat zijn vele verklaringen te geven. Ik noem er in het kort een paar.

1. De predikant gaat met de gedetineerde een relatie van vertrouwen aan. Het ambtsgeheim markeert de vrije ruimte, waar alles uit het leven gedeeld kan worden.

2. De predikant gaat met de gedetineerde geen hulpverleningsrelatie aan, maar hij ontmoet hen als medegelovige. Predikant en pastoraat behoren tot dezelfde gemeenschap.

3. Een derde punt is dat de detentiesituatie als vanzelf diepe geloofs en levensvragen oproept. Aan zichzelf alleen overgeleverd, van alles ontdaan, komt als vanzelf de vraag naar de zin van het leven naar voren.

In persoonlijke levensgeschiedenissen, in geloof en levensbeschouwing, wordt gezocht naar aanknopingspunten, naar verhalen, naar woorden, naar symbolen, naar ervaringen, die als krachtbron voor het leven kunnen dienen en die er draagkracht aan kunnen geven.

Het gaat erom verdieping te zoeken, het leven vitaler te maken, en zo versterkend te werken om de zorg voor het eigen leven en het leven van anderen aan te kunnen.

Het leven wordt van binnenuit opgebouwd.

Justitiepastoraat zie ik als deelnemen aan de beweging van God naar de mensen en de wereld toe en die er op gericht is heel te maken wat gebroken is.

De vormgeving van het pastoraat

Het justitiepastoraat wordt vormgegeven in de pastorale drieslag: kerkdiensten, gespreksgroepen, individuele gesprekken. Ook heeft de justitiepredikant een adviesfunctie m.b.t. de humaniteit in de inrichting.

De kerkdiensten worden druk bezocht.

Vaak gaat het om mensen die buiten niet gewend zijn om naar de kerk te gaan. In de inrichting worden ze aangesproken in hun hart en nemen ze graag deel aan de kerkgemeenschap.

Naast de kerkdiensten zijn er gespreksgroepen. Allerlei thema's komen aan de orde op het gebied van geloof, levenservaringen en maatschappij.. Zelf vond ik het altijd mooi om het thema van de kerkdienst ook in de gespreksgroep te bespreken. Ik kon daardoor in de kerkdienst aansluiten bij wat leeft onder de mensen.

Ook kan de gedetineerde persoonlijke gesprekken voeren met de predikant. Soms gaat het daarbij om heel praktische dingen die met de detentie te maken hebben, dan ineens kan het ook heel diep worden.

Heel belangrijk in de gevangeniskerk zijn de vrijwilligers.

Vrijwilligers maken zichtbaar en tastbaar dat mensen erbij blijven horen.

En dat zij de mensen in de gevangenis niet afschrijven.

Zij doorbreken het isolement en ondersteunen en versterken het pastoraat.

Ze helpen bij de koffie, helpen de liederen opzoeken en gaan voor en na de dienst in gesprek met de kerkgangers.

Het justitiepastoraat wortelt in de liefde.

Het heeft daarbij een viervoudige inzet.

- 1, Het versterkt gedetineerden in hun persoon-zijn. Het versterkt de identiteit.
- 2.Het oriënteert op verantwoordelijkheidsbeleving.
- 3.Het betreft bij gemeenschap.
- 4.Het draagt bij aan perspectief

Nazorg

Ten slotte wil ik iets vertellen over de nazorg aan ex-gedetineerden.

De kerken zijn m.i. in het justitiepastoraat alleen dan geloofwaardig, als men zich niet alleen tijdens de detentie, maar ook na de detentie inzet voor de gedetineerden.,

Zo is vanuit het justitiepastoraat en de kerken het werk van de stichting Exodus ontstaan.

Kortgezegd wil Exodus de vicieuze cirkel, zoals ik die noemde, op persoonlijk en maatschappelijk gebied, doorbreken.

Exodus heeft verschillende projecten. Ik noem ze kort.

1. Er zijn 10 huizen waar ex-gedetineerden onder begeleiding wonen en waar ze een programma volgen gericht op een nieuw maatschappelijk bestaan zonder criminaliteit. Tegenover de complexe problematiek op persoonlijk en maatschappelijk gebied heeft Exodus een samenhangend begeleidingsprogramma op alle levensgebieden: wonen, werken, relaties en zingeving.

Per jaar wonen er in de Exodushuizen 450 ex gedetineerden.

Daarnaast werken er in Exodus zo'n vijftig vrijwilligers

De vrijwilligers verrichten diverse taken.

2. het geven van individuele begeleiding na detentie

3. Het ondersteunen van het werk in Exodus huizen

4. Het brengen van kinderen naar ouders in detentie

5. Het bieden van steun aan relaties van gedetineerden.

6. Het bezoeken van kerkdiensten en gespreksgroepen.

7. Het individueel bezoeken van gedetineerden.

Exodus werkt professioneel, maar het betreft ook de samenleving erbij in vrijwilligers, woningcorporaties, werkgevers, kerken.

De visie van Exodus is dat re-integratie het meest succesvol is als het geworteld is in de samenleving zelf. Door de banden met de kerken en netwerkorganisaties heeft Exodus een stevige verworteling in de samenleving.